

Schepping, klimaat en profetische kritiek

Bijbelevend 2021 – Bijbelhuis Zevenkerken

Op zaterdag 2 oktober aanstaande (2021) houden wij ons derde **Bijbelevend**. We zullen aan de hand van verschillende invalshoeken bezig zijn met ‘schepping’. Dat is een typisch Bijbels woord: ‘schepping’ duidt erop dat de hemel en de aarde en ook de kosmos zoals wij die kennen, een gave zijn, een geschenk aan ons mensen. Wij maken zelf deel uit van die schepping, want de mens (*adam*) is genomen uit de aarde (*adamah*). Die aarde brengt allerlei gewassen en vruchten voort, maar ook wij dus zijn daaruit genomen. Er bestaat een sterke affiniteit tussen ons en de aarde. Wie graag wandelt, door weiden en bossen, weet dat uit ervaring. Wie tuiniert of groenten verbouwt, weet dat ook. En de pottenbakker en andere kunstenaars zijn er misschien nog meer van doordrongen. Tegelijkertijd hebben wij, volgens de Bijbelse inzichten, die aarde als opdracht meegekregen: om haar te bewerken, er zorg voor te dragen, zonder het evenwicht te verstoren dat er ‘sinds het begin’ mee is gemoeid (Genesis 1).

In de theologie hebben we een aparte naam gegeven aan die verantwoordelijkheid voor de aarde: wij zijn *rentmeesters*, geen eigenaars. Een rentmeester werkt voor een ander, weet dat het toevertrouwde goed niet van hemzelf is en dat hij/zij ooit verantwoording voor het beheer zal moeten afleggen. Jezus gebruikt het beeld van de rentmeester graag in zijn parabels. Het is een aansprekend beeld, en geeft heel goed aan wie we als mensen zijn en wat ons te doen staat.

‘Beheren’ is niet hetzelfde als rücksichtslos ‘exploiteren’. In de Tora wordt voorzien dat ook de aarde om de zoveel tijd ‘rust’ nodig heeft, en braak moet blijven liggen (Lev 25,1-7). Daarin ligt die wetenschap besloten dat ook de aarde kwetsbaar is, en dat we niet eindeloos opbrengsten mogen *eisen*. Hetzelfde geldt natuurlijk voor de mens: ook de mens heeft zijn levensritme, en dat is door de Wijsheid bepaald op 6 + 1: zes dagen zijn er om te werken, maar de zevende dag is er een van rust, van *sjabbat*. Die wijsheid staat in de moderne samenleving weer onder druk: het productieschema is er in veel sectoren weer een van ‘zeven op zeven dagen’. Daardoor wordt er een nieuwe vorm van slavernij gecreëerd. En ook hier is de Wijsheid duidelijk: wie zeven op zeven dagen werkt, en geen rust (*sjabbat*) houdt, die keert terug naar het slavenland Egypte (Deut 5,12-15!). Terwijl het God er juist om te doen is om ons uit die slavernij weg te halen!

♦Bezorgdheid om het klimaat

We leven in een tijd waarin er veel aandacht is voor en zorg om het klimaat en de klimaatopwarming. Het zijn juist de jongere generaties die het duidelijkst aanvoelen dat we verkeerd bezig zijn. Het is niet meer dan logisch dat er naar hen wordt geluisterd en dat ze in hun kritische vragen serieus genomen worden. Wie zich distantieert van de jongere generatie, distantieert zich van de toekomst.

Jongeren zien vooral de moeilijkheden en bedreigingen die zich aftekenen: overstromingen, stormen, droogte, mislukte oogsten, verdwijnende diersoorten, verminderend aantal insecten, verstoring van het ecologisch evenwicht, migratie vanwege hongersnoden enz. enz. Het is niet niks. Wanneer jongeren niet een hoopvol perspectief wordt aangereikt, wanneer volwassenen niet samen met hen gaan zoeken naar creatieve oplossingen, betekent dit dat velen van hen aan hun somber gevoelen worden overgelaten.

♦Schepping in Bijbels perspectief

Met ons Bijbelevend willen we een perspectief aanreiken. Een *Bijbels* perspectief. Dat is niet hetzelfde als goedkope hoop. In de Bijbel wordt de mens gesitueerd *in* de schepping, niet *boven* de schepping. Wie Bijbels denkt, leeft uit de verwantschap van de mens met alles wat leeft, met alles wat geschapen is en dagelijks geschapen en herschapen wordt. Zo iemand ervaart de schepping als een thuis, een plek waar men vertrouwen krijgt en vertrouwen kan schenken. Natuurlijk is die schepping niet volmaakt: er moet *gewerkt* worden, het *ordenen* van de schepping vraagt om continue inzet, vaak ‘in het zweet van ons aanschijn’. De mens mag de schepping als een ontdekkingsreis opvatten, waarbij hij/zij steeds verder kan doordringen in de geheimen van de schepping en aan alles ‘namen’ kan geven. Zo ontstaat ‘cultuur’, en zo ontstaat ‘wetenschap’ (in de Bijbel ‘wijsheid’ genoemd).

Maar de Bijbel heeft ook weet van de andere mogelijkheid: dat wij de orde van de schepping kunnen verstoren en op die manier werken aan onze eigen teloorgang.

♦Genesis 1 en Jeremia 4

Om dit zichtbaar te maken, staan er tijdens het Bijbeleven twee teksten centraal: Genesis 1 en Jeremia 4. Die teksten roepen de twee aan elkaar tegengestelde mogelijkheden op: ofwel is de schepping een bron van zegen en voorspoed (Gen 1), ofwel wordt de schepping een plaats van onheil (Jer 4). Dat deze twee teksten aan elkaar gelinkt zijn, weten we omdat in beide teksten een woord voorkomt dat in heel de Bijbel alleen maar op deze twee plaatsen te horen is: het samengestelde woord *tohu-wa-vohu*. We geven ter verduidelijking de verzen waarin die woorden voorkomen hieronder weer. Eerst Genesis 1 (NBV):

- ¹ In het begin schiep God de hemel en de aarde.
² De aarde was nog woest en doods, [tohu-wa-vohu]
en duisternis lag over de oervloed,
maar Gods geest zweefde over het water.
- ³ God *sprak*: ‘Er moet licht komen,’
en er was licht.
⁴ God zag dat het licht goed was,
en hij *scheidde* het licht van de duisternis;
⁵ het licht *noemde* hij dag,
de duisternis *noemde* hij nacht.

Het werd avond en het werd morgen.
De eerste dag.

Het begin is tevens het ‘beginsel’ van God: Hij is *schepper*. Uit Hem komen hemel en aarde voort. God stelt *behagen* in zijn scheppingsarbeid. Telkens als Hij iets tot stand heeft gebracht, vernemen we dat het ‘goed’ (Hebreeuws: *tov*) is in zijn ogen. De schepping draagt fundamenteel goedheid in zich, wat niet uitsluit dat het er soms verkeerd aan kan toegaan. Bij begin was er niets anders dan water, het oerelement dat zowel dood als leven in zich draagt. Dat water is een ‘oervloed’, een ongeordende massa, in donkerde gehuld. De wereld is nog niets anders dan een woeste doodsheid; dat wordt in het Hebreeuws opgeroepen met een klankwoord dat die woestheid tot uitdrukking brengt: *tohu-wa-vohu*. We zouden dat ook kunnen vertalen met *wir-en-warboel*.

In die *wir-en-warboel* gaat God (*Elohiem*) nu orde scheppen. Hoe doet Hij dat? Op drie wijzen:

- door te *spreken*
- door te *scheiden*
- door te *noemen*.

Het woord van God doet iets ontstaan, brengt iets in beweging. Dat is eigen aan elk spreken, maar op een bijzondere wijze aan het spreken van God. Vervolgens ontstaat er in de *warboel* orde door *scheiding* aan te brengen. Scheiden betekent zaken ‘uit elkaar’ halen, *onderscheiden*, en zo ‘verschil’ genereren. Want juist het ‘verschil’ (tussen dingen, wezens, mensen) brengt beweging, betekenis en dialoog tot stand. Daarna schept God door een *naam* te geven aan wat hij gescheiden heeft. Het geven van een ‘naam’ is essentieel om de dingen uit elkaar te kunnen houden en hun een eigenstandigheid te geven.

Kijken we nu naar de tekst van Jeremia 4:

- ²³ Ik zag de aarde,
ze was woest en doods. [tohu-wa-vohu]
Ik keek op naar de hemel,
er was geen licht.
²⁴ Ik zag de bergen, ze beefden,
de heuvels, ze huiverden.

25 Ik keek, er waren geen mensen,
alle vogels waren uit de lucht verdwenen.
26 Ik keek, elke boomgaard was een woestijn,
alle steden waren verwoest –
door toedoen van de HEER,
door zijn brandende toorn.
27 Want dit zegt de HEER:
'Heel het land wordt een woestijn,
maar vernietigen zal ik het niet.'

Het is duidelijk dat deze tekst Genesis 1 weerspiegelt. Maar de richting is nu omgekeerd: we gaan niet van *tohu-wa-vohu* naar alsmaar groeiende ordening, maar van orde naar *tohu-wa-vohu*! Dat blijkt hieruit: er is geen licht, er zijn geen mensen, de vogels zijn verdwenen, boomgaarden zijn een woestijn geworden, steden – de plaats van de mens! – zijn verlaten en verwoest.

Wat is de oorzaak van deze teruggang en teloorgang van de schepping? Die oorzaak ligt volgens Jeremia bij de mens. Hij is in zijn overmoed *de wijsheid* verloren, het ontbreekt hem aan inzicht. Voor zover de mensen nog 'wijs' zijn, is het in het doen van het kwade (4,22).

Op zaterdag 2 oktober zal dominee Jannica de Prenter (Brugge) dieper op deze twee teksten ingaan en verhelderen op welke wijze ze ons helpen om ons sterker te verbinden met de schepping. Jannica de Prenter is een oudtestamentica, gedoctoreerd in Leuven, en dus uitstekend geplaatst om ons voor te gaan in de interpretatie van deze boeiende en uitdagende teksten.

♦ Marcus 7,31-37: de mens als nieuwe schepping

Toch zullen we op het Bijbelevent met Genesis 1 en Jeremia 4 nog niet uitgepraat zijn. We willen ook het Nieuwe Testament aan het woord laten. Daar zien we hoe Jezus 'weldoende rondgaat' in Galilea, mensen onderricht in de Wijsheid (denk aan de Bergrede), maar ook mensen geneest van vervreemdende stoornissen, kwalen en ziekten. Ook Jezus *schept* door te spreken: 'Toen *sprak* hij tot haar: "Uw geloof heeft u gered; ga in vrede en wees genezen van uw kwaal."' (Marcus 5,34) De talrijke genezingsverhalen zijn pareltjes van Jezus' scheppingswerk. We zullen ons beperken tot één concreet verhaal, dat van de genezing van iemand die 'doof' is en 'gebrekkelijk spreekt'. De man in kwestie woont in heidens gebied, in Dekapolis (Marcus 7,31-37). Hij leeft als gevolg van zijn gebrek in een intense beslotenheid. Het scheppingswoord dat Jezus tot hem zal richten luidt: *Effata!* Dat wil zeggen: *Ga open!* En de man zal tot zichzelf komen en zijn spraak hervinden, en hij zal de ander weer kunnen verstaan. Hij neemt kortom weer deel aan de menselijke samenleving. Hij is een nieuwe schepping, dankzij Jezus.

Het laatste vers van dit genezingsverhaal vertelt over de reactie van de mensen die van deze genezing getuige zijn. Ze zijn erg onder de indruk van Jezus. En ze brengen dit tot uiting met de woorden: 'Alles wat hij doet is *goed!*' Daar hebben we dat sleutelwoord dat ons terugbrengt bij Genesis 1: 'En God zag dat het *goed/tov* was.'

Beste lezer, aarzel niet en kom op zaterdag 2 oktober naar Zevenkerken om deel te nemen aan dit Bijbelevent. Op de website van het Bijbelhuis krijgt u een overzicht van het aanbod op die dag. Daar zult u zeker iets vinden dat bij u past. En neem uw kinderen of kleinkinderen mee, want zij zijn begaan met de zorg voor de schepping.

De dag wordt afgesloten met een optreden van de bekroonde schrijver Bart Moeyaert, begeleid door dwarsfluitist Paul De Baere. U zult getuige zijn van een tot leven komen van twee schitterende teksten van Bart Moeyaert: *De Schepping & Het Paradijs*.

Ik durf erop te wedden: het zal *zeer goed* zijn!

Jean Bastiaens

Nota bene: inschrijven verplicht via www.bijbelhuiszevenkerken.be

Volledig Programma is te vinden op: www.bijbelhuiszevenkerken.be

Bijdrage voor de dag: € 5,- voor de hele dag zonder Bart Moeyaert; met Bart Moeyaert € 10,-